

Jancsák Csaba

KISVÁROSI FIATALOK JÖVŐKÉPE – JÁNOSHALMA ESETE¹

BEVEZETÉS

Jánoshalma (Bács-Kiskun megye) a vonatkozó szakirodalom által láttatott kép szerint egy agrárfüggő leszakadó-stagnáló térség központja. A településekhez tartozó kiterjedt tanyavilágban a fiatalok „sebezhetőségét” (FURLONG–STALDER–AZZOPARDI, 2003) fokozza a kiépített infrastruktúra alacsony minősége és hiánya. Miként az MTA gyermekszegénység elleni (2008-2010) kutatási projektje megállapította, a „kistérség legfőbb problémája a településeket körbe vevő tanyavilágban, valamint a szegregált lakókörnyezetben élő családok, gyerekek elérése, bekapcsolása a szociális, gyerekjóléti, egészségügyi és pedagógiai szolgáltatásokba, illetve a szükségletekhez képest hiányzó szolgáltatások biztosítása” (Gyerekesély 2011).

A település demográfiai viszonyait vizsgálva látható, hogy a lakosság száma a nyolcvanas évek közepétől dinamikusan fogyni kezdett: mintegy 2000 fővel csökkent a település lélekszáma az elmúlt húsz évben. Ma a tízezer főt sem éri el. Ennek oka leginkább a természetes fogyásban keresendő, hiszen az utóbbi években a halálozások száma éppen kétszerese a születésekének. A népességszűküléshez hozzájárul a vándorlási egyenlegben megmutatkozó veszteség is (HÉDERNÉ–VIDA 2014).

A rendszerváltás előtt Jánoshalmán két kiterjedt területen gazdálkodó és sok taggal bíró termelőszövetkezet működött. Ehhez kapcsolódott a kézműipari termelőszövetkezet, a tsz-ek közös vállalata, valamint egy költségvetési üzem is. A térség a mezőgazdasági jellegű munkakörök mellett számos egyéb foglalkoztatási lehetőséget is kínált az itt élőknek, de az új évezredre ezekből szinte semmi sem maradt. A privatizált szövetkezeti vagyonból indított mezőgazdasági vállalkozások a korábbi létszámok töredékét foglalkoztatják. Működik továbbá egy fatelep és raklapgyártó üzem a településen, amely korábban több mint száz emberrel dolgozott, manapság 60-80 embernek ad munkát. Mindezeket túl a településen természetesen működik több kisebb és mikrovállalkozás, ám a mostani foglalkoztatott létszám még a felét sem éri el a réGINEK. A regisztrált munkanélküliek aránya tartósan 20 százalék feletti.

¹ A tanulmány háttérét jelentő kutatást a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0002 program támogatta.

A munkaügyi kirendeltség helybeli állásajánlatok hiányával küzd. Az ingázás lehetőségei is erősen behatároltak (Héderné–Vida 2014).

A munkanélkülieket a mezőgazdasági idénymunkákban tudják foglalkoztatni, a napszám az egyik meghatározó munkaforma. Jánoshalma vidékén a mezőgazdaság meghatározó eleme a gyümölcsstermesztés, ugyanakkor gazdasági szerkezet átalakulása, valamint a gépesítés következtében ebben a mezőgazdasági szegmensben sincs szükség az évtizedekkel ezelőtti léptékhez hasonló létszámú munkaerőre (Ld még. BÓDI, 2001, 2011, 2013)

A kutatók keserű felismerése, hogy fentiekben leírtak miatt a munka világából kieső embereket szinte lehetetlen integrálni (BÓDI F. – FÁBIÁN G. – LAWSON, 2012; BÓDI, 2013). Mindezzel összefüggésben az ifjúsági szcenárióban is komoly problémák konstatalhatóak, melyek leginkább a munkaerőpiacra való átmenetbeli sebezhetőségekben csúcsosodnak ki. Tekintettel arra, hogy a fiatalok referenciakerete a saját világuk, a körülölelő társadalmi és gazdasági környezetből internalizálják az értékeket, a környezetből vett mentális képek alapján flexibilisen alakítják vélekedéseiket és mindez meghatározza jövőjükön alkotott nézeteiket, illetve terveiket és cselekvésmintáikat, az ifjúságkutatások számára értékes eredményekkel szolgálhat a jánoshalmi fiatalok vizsgálata, jövőorientációik mélyebb megismerése. A továbbtanulás és felsőfokon való diplomaszerezés tervezését jelentősen befolyásolhatja az a tény, hogy a diplomával rendelkezők közül, aki teheti elhagyja a települést (a regisztrált munkanélküliek között csak 1-2% az arányuk). Ugyanakkor a regisztrált munkanélküliek fele semmilyen szakképesítéssel nem rendelkezik és majdnem ugyanilyen arányban vannak olyanok, akik ellátatlanok, tehát sem segély típusú, sem biztosítási jogviszonnyal kapcsolatos ellátásban nem részesülnek. Ez a tényező a térségben jelentős mértékű NEET-es fiatalok – empirikus kutatásokban nem meghatározott – létszámára utalhat, olyan fiatalokéra, akik sem az oktatásban nincsenek jelen, sem pedig a munkaerőpiacon nincsenek jelen, mint dolgozók.² Mindebből következően azt feltételezhetjük, annak ellenére, hogy Jánoshalmán a demográfiai folyamatok következtében olcsók a lakások, a fiatalok az elköltözést tervezik, mégpedig leginkább azért, mert nem látják biztosítottnak a helybeli megélhetést.

A kutatás során megközelítésmódunk centrumában a lokalitás állt (települési szint), tehát a globalizációs hatások által felértékelődő helyi, települési közösség, mely különösen fontos a munkaerőpiacon az új évezredben megjelenő sebezhetőségekkel (úgy mint munkanélküliség, oktatási-képzési hátrányok, értékválság) jellemezhető személyek és csoportok számára létrehozott fejlesztések esetében. Munkánkkal hozzá kívántunk járulni a tényeken alapuló települési ifjúságpolitika formálódásához.

² A NEET jelensége kapcsán ld. e kötetben sánta Tamás tanulmányát.

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A feltáró, megismerő kutatás alapvető célja a helyzetelemzés volt, mely a települési középiskolák végzőseit, tehát a munkaerőpiac új belépőit vizsgálta. A kérdőíves kutatás 2015 áprilisában történt a jánoshalmi középiskolák végzős diákjainak körében, 11 oldalas papíralapú sztenderdizált, 48 kérdéscsoportból álló, önkitöltős kérdőívvel (N=98). Az adatfelvételben közreműködtek a Szegedi Tudományegyetem a társadalmi tanulmányok szak hallgatói³. A kérdőívek kitöltése az ilyenkor természetes kapcsolatfelvétel és a szükséges dokumentáció benyújtása után gördülékenyen zajlott.⁴ A kvantitatív vizsgálattal célunk volt: általános képet kapni a település, a munkaerőpiac „előszobájában” álló fiataljainak helyzetéről, szükségleteiről, értékvilágáról, jövőképéről, munkaerő-piaci aspirációiról, terveikről.

Kutatásunk módszertana során alkalmazott kutatási szempontokat is figyelembe vettünk, hogy az elemző munka eredményei az önkormányzat számára jól hasznosítható alapul szolgáljanak helyi fejlesztési stratégiák és cselekvési tervek kidolgozásához. A megrajzolt helyzetkép, a kutatás eredményeinek további hasznosulása, erősíti a települési jövőtervezés megalapozottságát (evidence-based policy), a fejlesztési stratégiákhoz és megvalósítási tervekhez szükséges forrásfeltáró és forrásbevonzó képességet (a települési pályázatok és forrásteremtést megelőző tényalapú helyzetelemzés által).

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

Háttér változók

Annak következtében, hogy a település két középiskolája közül a kifutó osztályokkal rendelkező, megszüntetés előtt álló általános gimnázium a kisebb létszámú intézmény és a nagyobb diáklétszámmal bíró iskola az agrár-szakképzés térségi központja, a vizsgálat alapsokaságában és az adatfelvétel eredményeként létrehozott mintában a válaszadók 18%-a lány és 82%-uk fiú. Ugyanezen iskolai jellemzőkkel magyarázzuk mintánk azon sajátosságát, hogy a válaszadók átlagévei 19,5 évet tesznek ki.⁵ A válaszadók 34%-a jánoshalmi lakos, további 28%-uk kollégista és

³ Botos Dóra, Csikai Adél, Juhász Mihály, Kádár Orsolya, Mészáros Márk, Sallai Ágnes, Szalai Lilla, Szűcs Tímea

⁴ Ezúton köszönjük az iskolák vezetőinek Rittgassner Jánosnak, Taskovics Péternek, és Molnár Gáborné Stadler Mónikának, valamint munkatársaiknak az együttműködést. Köszönet illeti továbbá Szarvasné Tompa Zsuzsannát és Horváth Endrét a kutatás előkészítéséhez nyújtott fontos információkért.

⁵ Ezt több más tényező is magyarázhatja, például az alapfokú oktatási intézménybe való 6 éves kornál későbbi belépés, az iskolai életút során az évismétlések száma, illetve a középfolkon való továbbta-

38%-uk napi bejáró. A bejárók legnagyobb részben a település térségéből (Mélykút, Borota, Kéleshalom, Bácsbokod) jár iskolába.⁶ A válaszadók közel 40%-a gyalog jár iskolába, személygépkocsival és autóbusszal egyharmad-egyharmaduk. A válaszadók közel hússzázaléka nagycsaládban nevelkedett. A szülők iskolai végzettségét a következő ábra szemlélteti.

A szülők iskolai végzettsége (százalékos adatok)

	édesapa/nevelőapa	édesanya/nevelőanya
8 osztály vagy kevesebb	18	18
szakmunkásképző	56	41
érettségi	17	33
Diplomás	9	8

Ezen adatok azt mutatják, hogy a válaszadóink esetében a családi szocializáció során történő tőketranszfer a kulturális tőkeforrások tekintetében csekély. A bevezetőben leírtakat láttatja és megerősíti feltételezésünket a településen tanuló fiatalok szülei esetében a munka világára reflektáló adatok. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a pénztőke források tekintetében is hátrányosabb helyzetűek, mint a hazai átlag.

Dolgozik-e (százalékos adatok)

	édesapa/nevelőapa	édesanya/nevelőanya
vállalkozó	24	17
szellemi	10	18
fizikai	54	52
munkanélküli	4	6
nyugdíjas	7	3
ápolási díjban részesül	1	4

A válaszadók túlnyomó többsége (71%) a család anyagi helyzetét a többséghez képest átlagosnak értékelte, rosszabbnak a válaszadók egytizede, további 20%

nulás. Kutatásunk erre nem tért ki.

⁶ A bejárás települései Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsód, Baja, Balotaszállás, Borota, Csávoly, Dávod, Imrehegy, Kéleshalom, Kiskunhalas, Kunfehértó, Madaras, Mélykút, Menyhért, Öttömös, Rém, Tabdi, Vaskút, Zsana.

jobbnak, mint az átlagos. A válaszadók 15%-a szerint az anyagi helyzetük rosszabb lett a legutóbbi évek során.

A szociális háttérrel függ össze az, hogy a fiatalok 85%-a végez havonta több-napi rendszerességgel házkörüli munkát, és közülük minden harmadik fiatal naponta besegít. Ez az arány kisebb mértékben, de igaz a pénzkereső munkavégzésre is. Tíz fiatalból kettő naponta folytat pénzkereső tevékenységet, további két fő pedig hetente. Ez meghaladja az országos átlagot. Ugyanakkor a szabadidő aktív eltöltésében, kulturális fogyasztásban (zenehallgatás, sportolás, szórakozás, könyvolvasás) fordított időfelhasználást látunk: leginkább zenét hallgatnak (heti több alkalommal a fiatalok kétharmada, de egytizedük a havi rendszerességnél ritkábban hallgat zenét) és sportolnak (de közel 40% szinte egyáltalán nem sportol), a fiatalok 8%-a soha nem megy el szórakozni (és további közel 40%-ok ritkábban mint havonta). Tíz fiatalból három soha nem olvas könyvet és további öt ritkábban, mint havonta. Ezen adatok az országos adatokhoz képest azt a mintázatot mutatják, hogy a jánoshalmi fiatalok szociokulturális jellemzőik tekintetében hátrányosabb helyzetűek, mint régió nagyobb, illetve jobb gazdasági jellemzőkkel bíró településeiken élő kortársaik (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged). Adataink azt is mutatják, hogy a középiskolás fiatalok jó része jelen van a munka világában, ami kompetenciákat és tapasztalatokat jelenthet, de ugyanakkor sebezhetőségeket is, mert a 21. századi LLL elvárásoktól eltávolíthatja őket a korábban megszakított iskolai életút, ami egyfajta gazdasági önállóság ígézetéhez vezet. Ám a halmazotlan hátrányos helyzetű fiataloknál szükségszerűség lehet a családi pénzforrások megteremtéséhez való hozzájárulás és sok esetben ez okozza az iskolai tanulmányok megszakítását, szüneteltetését.

A szociális hátrányok digitális hasadékká konvertálódását jelzi az, hogy miközben fiatalok közel 10%-ának családjában nincs internet csatlakozása, egyharmaduknak nincs számítógépe, ugyanakkor a fiatalok másik részének (közel 90%) okostelefonja van. Az ő halmazuk felének mindig be van kapcsolva a net (tehát online minden pillanatuk) és az info-kommunikációs technikák által elérhető terrekhez illetve az elérhető információkhoz való hozzáférésüket jelzi az a digitális kompetenciájukra utaló tény, hogy egyharmaduk, ha valamilyen üzenet érkezik, szinte azonnal megnézi és válaszol rá.

A feszültségoldó technikák a települési fiatalok körében elsősorban az alkohol-fogyasztást jelentik. A fiatalok 90%-a fogyasztott már alkoholt, körükben minden tíz fiatalból két fő rendszeresen. 58%-uk dohányzik. A fiatalok egynegyede már fogyasztott kábítószer, két százalékuk rendszeres kábítószerfogyasztó. A válaszadók 15%-a rendszeres energiaital fogyasztónak tartja magát. A fiatalok fele rendszeresen kávézik.

A problémákról való vélekedések

Kutatásunk során arra is kíváncsiak voltunk, hogy a jánoshalmi fiatalok milyen problémákkal szembesülnek. A kérdéscsoportban az ifjúságkutatásokban (Gábor Kálmán és munkatársai) által bevezetett sztenderdizált kérdéscsoportot használtunk, amelyet – adoptálva a kutatás tervezési fázisában folytatott beszélgetéseink feltételezéseit – kiegészítettünk egy tényezővel, az uzsora fogalmával. A következő táblázatban a válaszok megoszlását láthatjuk.

Egyes problémákról való vélekedések

(„Most felsorolunk néhány problémát. Kérlek, osztályozd az ötfokú skálán aszerint, hogy ezek a problémák mennyire súlyosak Jánoshalmán.”)

	valid (fő)	nincs válasz (fő)	összesen (fő)	átlag	Leggyakoribb válasz	Súlyos probléma (fő)	Nagyon súlyos probléma (fő)	Súlyos probléma és Nagyon súlyos probléma együtt (fő)
munkanélküliség	68	27	95	4,13	5	13	36	49
szegénység	66	29	95	3,86	5	18	24	42
a közbiztonság helyzete	73	22	95	3,48	3	18	17	35
gyermekes családok helyzete	66	29	95	3,44	3	15	17	32
közütemi díjak kifizetése	62	33	95	3,32	3	14	13	27
etnikai problémák	62	33	95	3,32	3	17	11	28
uzsora	52	43	95	3,27	4	14	12	26
nyugdíjasok helyzete	64	31	95	3,16	3	11	13	24
a lakások minősége	71	24	95	3,07	3	13	7	20
korruptió	57	38	95	3,05	2	13	8	21
a környezet állapota	75	20	95	2,97	2	13	12	25
levegő szennyezettsége	70	25	95	2,91	3	15	10	25
utak zsúfoltsága	76	19	95	2,54	2	7	11	18

A gazdasági környezetnek a fiatalok életkarrier-tervezésébe, életvilágába való behatolási szintjét jól példázza, hogy a fiatalok probléma-preferencia sorrendjének legelőjén a munkanélküliség kérdése áll.

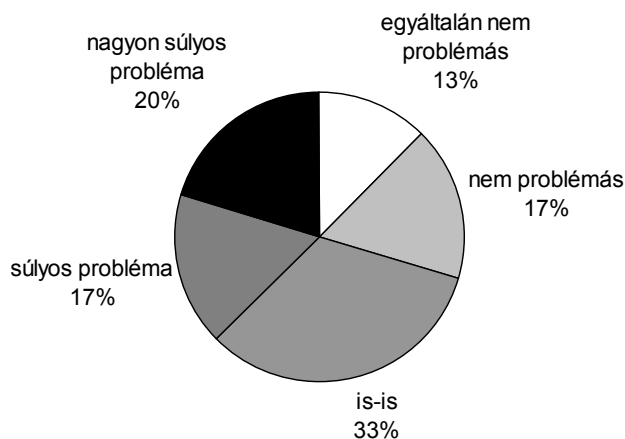
A válaszok megoszlása alapján az a kép rajzolódik ki előttünk, hogy az átlagértékek alapján kialakult probléma-sorrendet a munkanélküliség, a szegénység, a közbiztonság és a gyermekes családok helyzete vezeti, de a szociális bizonytalanságot

és elesettséget jelző tényezők, mint a közüzemi díjak fizetésének problémái és az uzsora szintűgy jelentős probléma a településen.

A leggyakoribb válaszok megoszlásából azt konstatálhatjuk, hogy a fiatalok úgy látják, Jánoshalma esetében a legnagyobb problémák: a munkanélküliség, a szegénység és az uzsora. Mint látjuk, az uzsora esetében messze a legmagasabb a válaszmegtagadások száma (közel a válaszadók fele nem adott választ e kérdésre), ugyanakkor a kérdésre választ adók fele viszont azt jelezte, hogy véleménye szerint ez súlyos vagy nagyon súlyos probléma. Valamivel kevesebb, de szintűgy a válaszadók közel fele megtagadta a korrupció tényezőjének értékelését, azonban e probléma a többi mutató (leggyakoribb válasz, átlagérték) szerint a települést jellemző társadalmi problémák legkevésbé jelentős tényezője a fiatalok szerint.

A jánoshalmi fiatalok jövőorientációit vizsgálva azzal folytattuk kutatásunkat, hogy a településen élő fiatalok helyzetéről alkotott vélekedésekre kérdeztünk rá.

Mennyire problémás a fiatalok helyzete Jánoshalmán

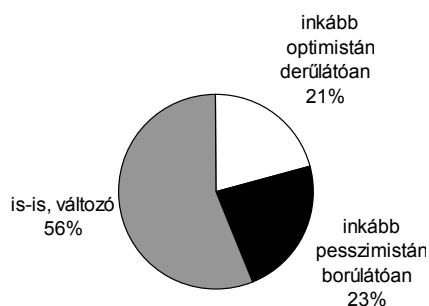
A hazai szociológiai irodalomból és ifjúságkutatásokból tudjuk, hogy a fiatalok saját életvilágukról alkotott vélekedéseiket a körülölő társadalmi környezetből a referenciacsoportok, értelmező közösségek és kontrolltényezők (a kortárs csoport, a család, a tömegmédia) szűrőjén átszűrve értelmezik (GÁBOR, 2004, 2006, 2012; PUSZTAI 2009, 2011; Vö. JANCsÁK 2013). A fenti ábra adataiba – a korábbi adatokkal összefüggésben – ezt is beeláthatjuk. Csak a válaszadók egyharmada szerint nem jelent problémát a fiatalok helyzete Jánoshalmán. 17%-uk szerint súlyos probléma, a válaszadók egyötöde szerint nagyon súlyos problémát jelent. Mindez arra utal, hogy a jövőorientációjukat jelentősen befolyásolja a perspektívák szempontjából problémásnak ítélt települési életvilág. Ezt a későbbiekben elemezzük.

A fiatalok jövőtervezése és a település megtartó képessége szempontjából az ifjúsági munka azon elemei igen fontosak lehetnek, melyek a közösségek kialakulását és létezését, valamint a személyes kompetenciafejlesztést (munkavállalói, állampolgári kompetenciák) és információkhoz való hozzáférést (internet, pályázatok, oktatási, képzési, munkaügyi információk, események) támogatják (JANCSÁK–TARNAY–VAJDA–ZÁVOGYÁN, 2005; KÁTAI 2006; NAGY 2008; JANCSÁK–KÁTAI, 2013). Mint korábban láttuk, ez a fiatalok közel egytizede számára a családi háztartásban szinte lehetetlen, mert nem rendelkeznek internet hozzáféréssel és számítógéppel. Ezen fiatalok számára fontos és jó lehetőséget jelent a településen működtetett ifjúsági iroda. Ugyanakkor a fentebb leírtak miatt egy település fiataljainak életvilága szempontjából lényeges rekreációs, szabadidő-eltöltési és közösségépítési funkciója is van az ifjúsági iroda által nyújtható szolgáltatásoknak, melyek meghatározhatják a jövőtervezésüket is, hiszen az élő és mély face-to-face kapcsolatok, barátságok éltető közösségeket is jelentenek, az elszigetelődés viszont a perspektívák hiányát, a megküzdési képesség gyengülését és az életminőség romlását jelentheti. Arra is kíváncsiak voltunk tehát, hogy a települési ifjúsági iroda kapcsán milyen információkkal és elvárásokkal rendelkeznek a fiatalok. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok 83%-a nem hallott az ifjúsági irodáról. Ugyanakkor a korábban leírtakkal összefüggésben az irodától várt legfontosabb szolgáltatásoknak a munkavállalási tanácsadást, a pályázati lehetőségeket, a diákmunka lehetőségekről szóló információnyújtást várják. A válaszadók háromnegyede jelezte, hogy munkavállalási tanácsadásra lenne igénye, a válaszadók két-két harmada pedig pályázatokról és diákmunka lehetőségről szeretne információkat. A továbbtanulással kapcsolatos információk és tanácsadás a válaszadók fele számára fontos. Jogi valamint pénzügyi tanácsadást a fiatalok harmada szeretne. A válaszadók ötöde jelezte, hogy drogprevenciós tanácsadást valamint pszichológiai tanácsadást venne igénybe.

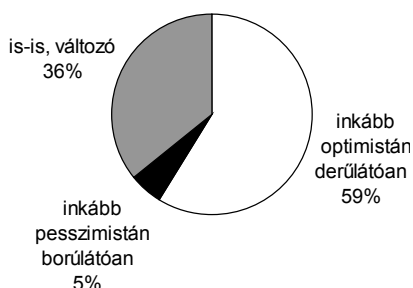
Jövőorientációk

Az ifjúsági korosztályok jövőorientációiról szóló kutatások (GÁBOR, 2004, 2006, 2012; JANCSÁK, 2009, 2013; BAUER–SZABÓ, 2009; SZÉKELY, 2012) azt mutatták, hogy a fiatalok eltérően vélekednek a társadalom és a saját személyes jövőjükéről azonképpen, hogy a társadalom jövőjéről pesszimistább, a saját jövőjükéről inkább optimistább nézeteket vallanak. Ezt a kettősséget figyelhetjük meg a jánoshalmi fiatalok körében is az alábbi ábrákon.

A társadalom jövőjét hogyan ítéled meg?

Hogyan ítéled meg a saját jövődet?

Azonban a korábbi kutatásokból kirajzolódó képpel ellentétesen a két jövőkép közötti hasadék nagyobbak mutatkozik a jánoshalmi fiatalok körében. A saját jövője iránt optimista a fiatalok közel kétharmada, míg a társadalom jövője iránt csak a fiatalok negyede fordul optimistán. Ha a két válaszadói halmaz metszeteit vizsgáljuk, akkor azt találjuk, hogy mind a társadalom mind pedig a saját jövőjével kapcsolatban egyaránt pesszimista a válaszadók 4%-a, és bizonytalan további 25%-uk

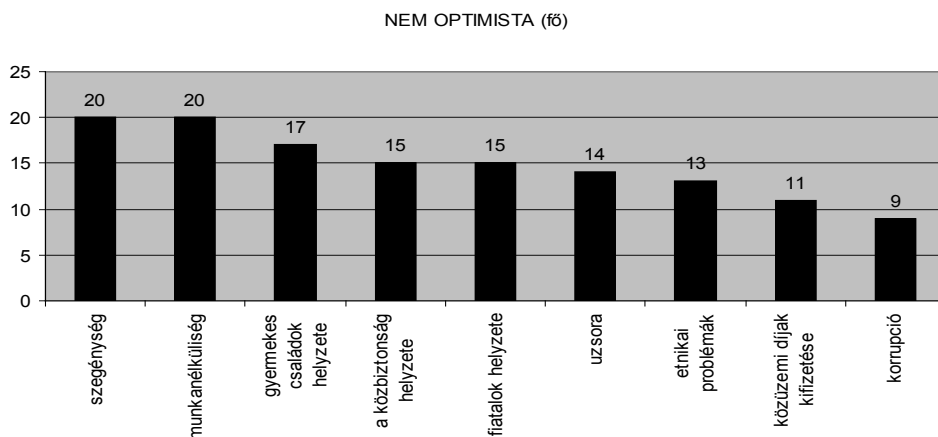
A válaszadók lakóhelye dimenziójában elemezve a kérdést azt látjuk, hogy a nem jánoshalmiak némileg optimistábbak (körükben 9 százalékponttal nagyobb az optimisták aránya). Abban az adatban, hogy nem jánoshalmi lakóhelyű diákok körében nagyobb arányban vannak a jövőjük iránt optimista fiatalok, tükröződhet a kollégiumi mikroklima, és közösség hatása is. A kollégisták között nincs olyan fiatal, aki a saját jövője iránt pesszimista lenne.

A reziliencia- és családszociológiai kutatások alapvető állításaiból kiindulva megvizsgáltuk a családi kulturális tökeforrásokból és életmódból közvetített mintáknak a jövőről alkotott mentális képeket, orientációkat befolyásoló hatását. További elemzést folytatva a család, mint primer csoport védőerejének hatását mutatják az adataink, amely szerint a testvérek számának, illetve a család létszámának növekedésével együtt csökken a pesszimista fiatalok aránya. Három vagy annál több testvér (19 válaszadó) esetében, valamint a négy főnél nagyobb létszámú családok gyermekei (31 válaszadó) közül senki nem pesszimista a saját jövőjét illetően. A szülők munkapiaci szereplői volta is befolyásolja a fiatalok optimista világlátását: 15 százalékponttal nagyobb az optimista fiatalok aránya azok körében, akinek apja dolgozik, és az anyák esetében is, több az optimista fiatal a dolgozó anyák gyermekei között. De mindez fordítva is igaz: a dolgozó apák gyermekeinek csak 2%-a borúlátó a saját jövőjét illetően, míg a nem dolgozó apák gyermekei esetében a borúlátók aránya 8%. A szülők iskolai végzettsége kettős eredményt mutat a fiatalok pesszimista jövőképe szempontjából. Az apák esetében nincs különbség az apa iskolai végzettsége szempontjából, mindegyik végzettségi csoportban azonos a pesszimista-optimista fiatalok

aránya (sőt, a nyolc osztályt vagy kevesebbet végzett apák gyermekei között egy sincs, aki pesszimista lenne a saját jövője iránt), azonban az anyák iskolai végzettsége esetében azt láthattuk az adatokból, hogy az anya alacsonyabb fokú iskolázottságával egyre csökken az fiatalok optimista jövőorientációja (a diplomás anyák gyermekeinek háromnegyede optimista, az érettségizettek gyermekeinek kétharmada, a szakmunkás és a 8 általánost vagy kevesebbet végzett anyák gyermekeinek csak fele az, aki derűlátóan látja a saját jövőjét). Kutatásunk nem meglepő eredménye, hogy a család anyagi helyzetéről való vélekedés (a többséghez képest jobb vagy rosszabb) jelentősen befolyásolja a jövőorientációk optimizmusát (jobb anyagi helyzet, mint a többségé) vagy pesszimizmusát (rosszabb, mint a többségé), ez a szubjektív életminőség hatástényezőjével magyarázható. Ugyanakkor a család anyagi helyzetének a legutóbbi években való változásáról való vélekedés nem okoz jelentős különbségeket a fiatalok jövőképében, a család anyagi helyzetének javulásáról valló fiatalok körében 64% az optimista, míg a romló anyagi helyzetről beszámoló fiatalok körében ez az arány 57%-ot tesz ki.

Kutatásunk során szeretnénk volna azt is meghatározni, hogy a jövő iránt nem optimista fiatalok milyen problémákkal szembesülnek, milyen problémákat látnak a településen. A következő ábra ezt mutatja.

A jövőjükkel kapcsolatban nem optimista fiatalok által vallott problémák (fő)

A problémák tekintetében a válaszadó fiatalok teljes mintáját jellemző problémavilág rajzolódik ki a pesszimista fiatalok körében is. A saját jövőjükkel kapcsolatban nem optimista fiatalok legnagyobb problémájának a szegénységet és a munkanélküliséget látják. De körükben továbbá élesen kirajzolódik a gyermekes családok helyzetének problémavilága is, mely – hiszen 18-20 éves fiatalokról van szó – a jövőbeli életesemények szempontjából jelentősen befolyásolhatja a családalapítást, a gyermekvállalást. A problémák ezen első három (egymással összefüggő) tényező alkotta

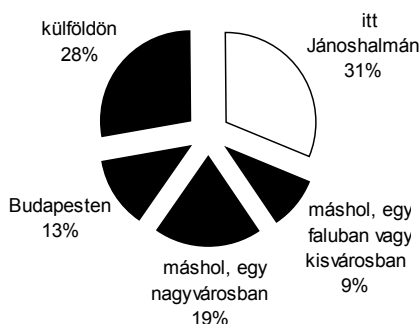
halmaza együttesen meghatározza a település megtartóképességét. Ezt fokozza az életvilágot jelentősen befolyásoló, az ábrán látható további problémák egymásra rakódása, melyek együttesen a település esetében a megtartó képesség további romlását okozhatják.

Kutatásunkban arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy milyen aspirációik vannak a jövőjükkel kapcsolatban a jánoshalmi fiataloknak? A borúlátó fiatalok a településről elköltözők csoportját növelhetik. E kör alig 20%-a jelezte, hogy Jánoshalmán tervezi a jövőjét, 1/3-uk azonban maradna a Dél-alföldi régióban. Itt jelenik meg a település szociorégiójában található települések (Baja, Kiskunhalas, Szeged, Kecskemét) elszívó hatása. A saját jövőjük iránt pesszimista fiatalok sem elsősorban külföldre költözést terveznek, de 10%-uk jelezte, hogy elsősorban ez a terve. Ezen elképzelés a nyelvi kompetenciák hiánya és az információk szükségessége okán csak álom marad.

Ezt a képet láthatjuk élesebben kirajzolódni, ha a jánoshalmi lakhelyű válaszadók esetében vizsgáljuk meg a kérdést. Miként az alábbi ábra mutatja, a jövőorientációkban szereplő letelepedés terve a települési fiatalok csekély részének jelenti a Jánoshalmán maradáást.

Ha megválaszthatnád a helyet, te hol szeretnél élni felnőtt korodban?

(A jánoshalmi lakhelyű fiatalok válaszainak megoszlása)

Tervek és vélekedések a munkaerőpiacra való átmenetről

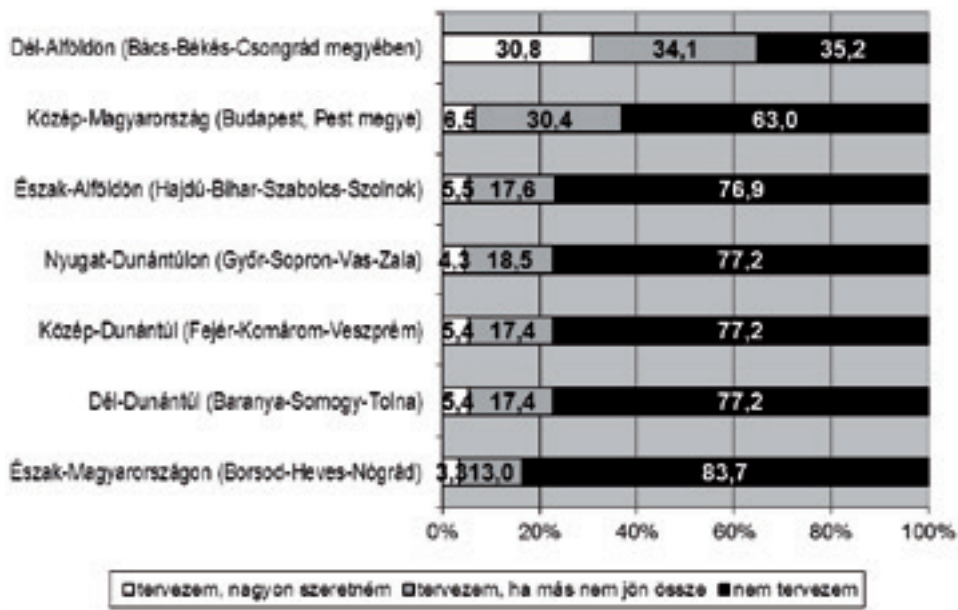
Kutatásunk során arra is kíváncsiak voltunk, hogy a jánoshalmi fiatalok körében milyen vélekedések jelennek meg a munkapiacra való átmenetről. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok az elhelyezkedés legfőbb szempontjaként a megfelelő fizetést tartják (a fiatalok 80%-ának nagyon fontos tényező ez), sorban a második a munkahelyi közösség, majd a munka érdekessége és a közelsége következik. A válaszadók

kétharmadának a munkahelyi közösség nagyon fontos tényező, míg a munka érdekességét a válaszadók közel fele jelezte nagyon fontosként, és a munkahely közelsége a válaszadók egyharmadának nagyon fontos.

A fiatalok munkavállalási terveiben, mint említettük megjelenik a külföldi munkavállalás lehetősége: az összes válaszadó 21%-a ezt tervezi és további 38%-uk tervezi, de csak akkor ha más nem jön össze. A jánoshalmi lakosok 66%-a valamilyen szinten tervezi a külföldi munkavállalást, ez az arány a nem jánoshalmiaknál 56%. A válaszadók legnagyobb részét kitevő húsz évnél fiatalabbak közel fele komolyan tervezi a külföldi munkavállalást.

A jánoshalmi fiatalok 79%-a alapvetően Magyarországon szeretne elhelyezkedni. A fiatalok egyharmada a szüleivel közös háztartás településén tervezi az elhelyezkedést, további 45% ugyanezt, de csak ha más lehetőségek nem valósulnak meg. A válaszadók 17%-a Jánoshalmán tervezi a munkahely keresését, további 30% akkor, „ha más kapuk bezárultak”. Válaszadók 53%-ának terveiben fel sem merül a Jánoshalmán történő munkavállalás. A válaszadók munkavállalási terveit a következő ábra szemlélteti.

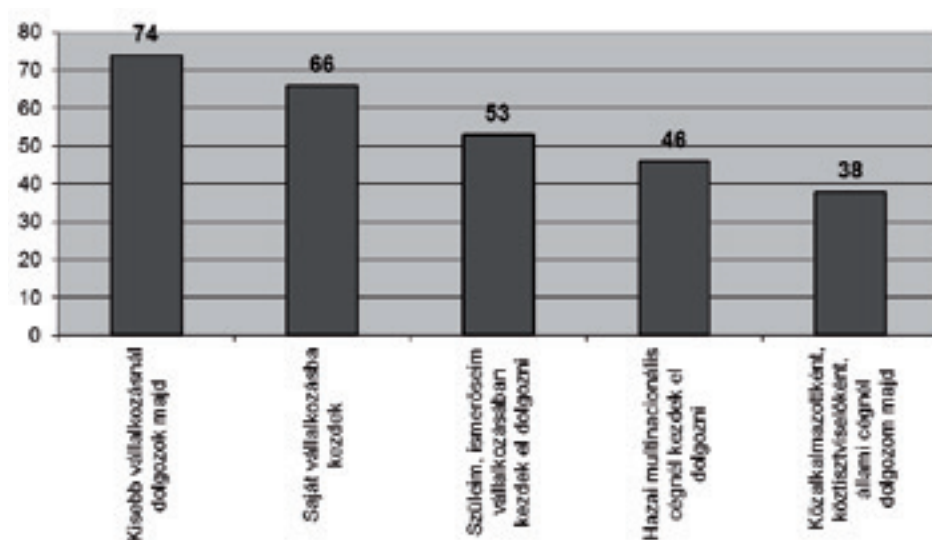
Hol tervezi, hogy majd dolgozik? (százalékos megoszlás)

Azt konstatálhattuk, hogy a válaszadók leginkább a Dél-alföldi régió vonzásával szembesülnek, amikor kialakítják a vélekedéseiket az elhelyezkedésről. Mindez megerősíti korábbi felismeréseinket a Jánoshalmával versenyben és előnyben lévő „szomszédvárak” (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged) szívóhatásáról. A

Közép-magyarországi régió, jellemzően Budapest, mint lehetőség megjelenik a fiatalok munkavállalási aspirációiban. Ugyanakkor a fiatalok mobilitási lehetőségei tekintetében azt mondhatjuk, hogy igen csekély azon fiatalok számaránya, akik flexibilisen alkalmazkodni kívánnak a lehetőségekhez. Azzal a tényezővel, hogy ha a lehetőségek úgy hozzák, egy másik megyében lehet és kell is munkát találni, a fiatalok kis része számol (a „ha más nem jön össze” válaszok a fiatalok 13-30%-a számára jelennek meg, mint eshetőség).

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az iskola világából a munka világába való átmenet során a jövőről szóló terveikben mennyire jelennek meg a munkavégzés keretei, szektorális jellege. Azt állapíthattuk meg, hogy a fiatalok jellemzően a magánszektorban alkalmazottként kívánnak elhelyezkedni. Ez jellemzően a mikro- és kisvállalkozásokat jelenti a számukra. A válaszadók kétharmada jelezte, hogy terveiben szerepel saját vállalkozás indítása és ugyanakkor a válaszadók fele, hogy családi/ ismerősi vállalkozás munkatársa szeretne lenni.

Azonban a fiatalok vállalkozóvá válását a személyes kompetenciák és települési lehetőségek hiánya mellett az is akadályozza, hogy nem jutnak megfelelő információkhoz: a vállalkozások és pályázatok kezeléséhez szükséges kompetenciáik hiányoznak. Ezen információhiány (miként korábban bemutattuk) mint elvárás jelenik meg az ifjúsági iroda felé.

Kutatásunk során azt is érdekesnek tartottuk, hogy a jövőtervezés mélységére utaló tényezőként mélyebb ismereteket szerezzünk arról, hogy a fiataloknak milyen képe van általában a munkapiacról. Azt is kutattuk tehát, hogy hogyan vélekednek az életben való sikeres érvényesüléshez szükséges egyes képességekről, készségekről.

Válaszadóink négyfokú skála segítségével mondták el véleményüket kilenc tényezőkről.

Az életben való sikeres érvényesüléshez mennyire fontosak a következő képességek, készségek (négyfokú skála, átlagok)

szaktudás	3,60
önismeret	3,58
együttműködési képesség	3,47
vállalkozó kedv	3,43
jólneveltség	3,41
kreativitás	3,40
fizikai erő	3,29
egészséges életmód	3,00
idegen nyelv ismerete	2,95

Az átlagértékek alapján megszületett preferencia-sorrend azt mutatja, hogy a fiatalok gondolkodásának részét jelenti a felkészülés a munka világára: az átlagértékek kevés szóródással három fölöttiek, és magasra értékelték. (Tekintettel arra, hogy a mintát a jánoshalmi két középiskola végzősei alkották és az adatfelvétel március-április során történt – tehát a végzés előtt néhány héttel – egy hónappal – ez a magasra értékelés nem meglepő.) A fiatalok a legkevésbé fontos tényezőként az idegen nyelv ismeretét határozták meg. Itt utalunk vissza korábbi állításunkra, mely szerint a fiatalok válaszaiban megjelenő külföldi munkavállalás „terve” csak egy délibáb. Ezt megerősíti az, hogy míg az iskolai oktatás értékelésénél a nyelvoktatás színvonalával válaszadóink 68%-a elégedett (e kérdésnél a négyfokú skála leggyakoribb válasza a 3), de ezt a pozitív visszajelzést árnyalja, hogy a végzős diákoknak csak 11%-a beszél – legalább középfokú nyelvvizsgával igazoltan – angolul, valamint 5%-uk németül.

ÖSSZEGZÉS

A jánoshalmi fiatalok jövőről alkotott nézeteiben a társadalmi-gazdasági környezet nehézségének hatása tükröződik. Bizonyítást nyert az, hogy a fiatalok referencia-kerete a saját életviláguk. A jánoshalmi fiatalok – a magyarországi fiatalokhoz hasonlóan – inkább a saját jövőjükkel kapcsolatosan optimisták, mint a társadalom jövőjével kapcsolatban. Azonban a jövőorientációjukra inkább a pesszimizmus jellemző. A pesszimista világlátást befolyásolja az, hogy a szülőknek van-e munkájuk,

dolgoznak-e. A család nagysága, a testvérek száma a jánoshalmi fiatalok esetében is a rezilienciát erősítő tényező, a nagycsaládokban élők optimistábbak társaiknál.

A jánoshalmi fiatalok a legnagyobb problémáknak a munkanélküliséget a szegénységet és a gyermekes családok helyzetét látják, ehhez járul az uzsora problémavilága és mindezzel összefüggésben a fiatalok helyzete, a családalapítás nehézségei. A problémák ezen egymással összefüggő három tényező alkotta halmaza, valamint az életvilágot jelentősen befolyásoló további problémák (etnikai problémák, fiatalok helyzete, közüzemi díjak kifizetésének problémái) egymásra rakódnak. Mivel mindezek együttesen jelentősen befolyásolják a település megtartó erejét, Jánoshalma esetében ezek borús jövőt felé mutatnak. Nem meglepő tehát az, hogy jánoshalmi lakhelyű fiataloknak csak egyharmada jelezte, hogy a városban képzelel el a jövőjét.

A jánoshalmi fiatalok fele egyáltalán nem tervezi a településen való elhelyezkedést. A további munkavállalási terveiket kutatva azt konstatálhattuk, hogy a válaszadók leginkább a Dél-alföldi régió vonzásával szembesülnek, amikor kialakítják a vélekedéseiket az elhelyezkedésről. Mindez megerősíti felismeréseinket a Jánoshalmával versenyben és e dimenzióban előnyben lévő „szomszédvárok” (Baja, Kiskunhalas, Kecskemét, Szeged) szívóhatásáról. A fiatalok egyötöde nagyon szeretne külföldön munkát vállalni, ám e terveiket megalapozatlan (és soha nem teljesülő) álommal teheti a nyelvi kompetenciák és a szükségképpen árnyalt információk hiánya.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bódi F. (2001): *Helyi szociális ellátó rendszer a vidéki Magyarországon*. Budapest: Agroinform Kiadóház
- Bódi F. – Fábián G. (2011): *Helyi szociális ellátórendszer Magyarországon*. Debrecen: Debreceni Egyetem Kiadó
- Bódi F. – Fábián G. – Lawson R. T. (2012): *Local Organization of Social Services in Hungary: Crises, Reactions, Changes*. Bremen: Europäischer Hochschulverlag
- Bódi F. (2013): A helyi szociális szervezetek vizsgálatának fontossága vidéken: Import of Local Organization of Social Services in rural areas. *A Falu* 28:(1) pp. 17-27. (2013)
- Furlong, A. – Stalder, B. – Azzopardi, A. (2003): *Sebezhető ifjúság*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor K. (2004). Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.], *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere.
- Gábor K. (2006): Fordulat az ifjúságszociológiában. Új kiindulópontok. In. Gábor K. – Jancsák Cs. [szerk.]: *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 9-16.
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gyerekesély 2011. Jánoshalmi kistérség. *MTA Gyerekszegénység elleni program*. TÁMOP-5.2.1/07/1-2008-0001 http://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/vegl_Janoshalmi_kisterseg_tukor_11maj16.pdf Utolsó letöltés: 2016.02.04.
- Héderné Berta Edina – Vida Anikó (2014): „Körbevettek minket.” A szegénység térbeli, etnikai és társadalmi határai egy dél-alföldi kisvárosban. *ESÉLY*, 4. sz. 57-74.
- Jancsák Cs. – Kátai G. (2013): Youth Services, Participation of Youth: Youth Policy in Hungary (2006–2012). *Belvedere Meridionale* 25:(4) pp. 88-100 DOI 10.14232/belv.2013.4.6
- Jancsák Cs. – Tarnay I. – Vajda Á. – Závogyán M. (2005): *Dél-Alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés*. Szeged: Mobilitás Ifjúsági szolgálat – Hálózat a Szabad Információért Alapítvány
- Kátai, G. (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*, Szeged: Belvedere Meridionale
- Nagy, Á. [szerk.] (2008): *Ifjúságügy*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Pusztai G. (2009): *A társadalmi tőke és az iskola – Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Budapest: Új Mandátum
- Pusztai G. (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum